

*Владислава АКШЕНЦЕВА,
здобувач ступеня вищої освіти 301 навчальної
групи ННІ № 3 Національної академії
внутрішніх справ*

Науковий керівник:
*старший викладач кафедри цивільно-правових
дисциплін Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, доцент
Катерина КУЦИК*

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ДИТИНИ ЯК УЧАСНИКА ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Згідно ст. 6 Сімейного кодексу України правовий статус дитини надається особі до досягнення нею повноліття [1]. Відповідно, малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років, а неповнолітньою - дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Аналогічні тлумачення знаходимо у ст. ст. 31, 32 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України). На наш погляд встановлення таких вікових меж є обґрунтованим, оскільки таким чином законодавець відмежовує правовідносини, в яких неповнолітні особи, враховуючи вік та здатність приймати самостійні вольові, юридично значимі рішення, можуть бути самостійними учасниками, від тих, де участь неповнолітніх осіб хоч і можлива, однак потребує доповнення правосуб'єктністю інших повнолітніх осіб. Тому, зважаючи на постійне розширення цивільних правовідносин, учасниками яких можуть бути діти, а також з метою забезпечення захисту їх законних інтересів важливим як з теоретичної, так і практичної точки зору є системне дослідження та аналіз цивільно-правового статусу згаданих суб'єктів цивільних правовідносин.

Стаття 25 ЦК України вказує, що здатність мати цивільні права та обов'язки і бути учасником цивільних правовідносин мають усі фізичні особи, причому з народження. Втім, можливість реалізації передбачених законодавством прав та обов'язків суб'єкта напряму залежить від індивідуального правового статусу цієї особи.

Дослідженню правового статусу як базової категорії присвячено чисельні наукові праці провідних українських вчених та дослідників у сфері теорії права, наприклад: Завгородня Ю.С., Смородина А., Негода О. Що ж до дослідження саме цивільно-правового статусу дітей, то розробкою цього питання займалися Н. Конончук, Л. Красицька, С. Саблук, О. Синегуб, О. Явор та інші.

Правовий статус дитини як учасника цивільних правовідносин характеризується наявністю таких структурних елементів його

правосуб'єктності: цивільної правоздатності, цивільної дієздатності та деліктоздатності. Цивільна правоздатність (здатність мати цивільні права та обов'язки) дітей виникає з моменту народження та за обсягом не відрізняється від цивільної правоздатності інших учасників цивільних правовідносин. Водночас, цивільна дієздатність (здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання [2]) дітей поділяється законом на часткову та неповну на підставі вікового критерію. Разом із цим, за наявності визначених ЦК України підстав, діти можуть набути повної цивільної дієздатності, чим їх правовий статус буде прирівняно до статусу повнолітніх осіб. Обсяг деліктоздатності (здатності нести цивільно-правову відповідальність за шкоду, заподіяну протиправними діями) дітей також визначений законом із врахуванням віку дитини і її здатності розуміти значення своїх дій.

Варто відзначити ще й деякі особливості цивільно-правового статусу дитини як учасника цивільних правовідносин. Вказуючи на те, що дітям належить ширше коло прав, аніж іншим учасникам цивільних правовідносин, Н. Ортинська виділяє такі групи цивільних прав дитини: «1) як людської істоти (право на життя, право на безпеку, на охорону здоров'я тощо); 2) як дитини (право на утримання, на виховання, на спілкування дитини з батьками, які проживають окремо від неї та інші); 3) специфічні права малолітньої/неповнолітньої особи» (вступати в громадські молодіжні організації, право неповнолітньої особи на зайняття підприємницькою діяльністю тощо) [3, с. 82].

Правові можливості дітей – учасників цивільних правовідносин адаптовані під їх особливий статус. На думку Н. Крестовської, підлаштування прав здійснюється шляхом розширення змісту правової норми на користь дитини, обмеження змісту права з метою захисту дитини, встановлення спеціальних вікових цензів для реалізації прав та встановлення особливих гарантій реалізації прав і свобод [4, с. 22].

Науковцями також звертається увага на динамічність цивільно-правового статусу дитини, оскільки до досягнення нею повноліття її правове становище постійно змінюється: з моменту народження їй належать основоположні, невід'ємні, загальнолюдські права, проте в процесі дорослішання коло належних їй прав розширюється. Аналіз діючого законодавства України дає підстави стверджувати, що нижньої вікової межі залучення дітей до цивільних правовідносин не встановлено, втім, очевидно, що правовий статус дітей віком 5 та 10 років буде різним. В цьому контексті слід взяти до уваги положення ст. 171 Сімейного кодексу України, якою передбачено необхідність врахування думки дитини при вирішенні питань, що стосуються її життя, незалежно від її віку.

Законодавством передбачено особливі гарантії захисту дітей, що є ще однією особливістю їхнього цивільного-правового статусу. Захист дітей, їх прав та інтересів реалізується шляхом здійснення державного контролю спеціальними уповноваженими органами. Необхідність повідомляти органи опіки та піклування про вчинення деяких правочинів, які тією чи іншою мірою стосуються прав та інтересів дітей, отримання відповідного дозволу на їх вчинення, тощо – це все забезпечує додатковий захист і збереження прав та інтересів згаданих учасників цивільних правовідносин.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, діти є повноцінними та рівноправними учасниками цивільних правовідносин, але з певними особливостями їх правового статусу, що полягають у його динамічності; ширшому колі прав, незважаючи на обмежені вікові рамки; наявності особливих умов правового захисту, відсутності абсолютної самостійності та юридичної незалежності (необхідне доповнення цивільно-правового статусу дитини цивільною та іншою правоздатністю, дієздатністю та деліктоздатністю повнолітніх осіб – батьків (усиновителів), опікунів або ж піклувальників).

Список використаної літератури:

1. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#top> (дата звернення : 05.12.2023)
2. Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#doc_info (дата звернення : 05.12.2023)
3. Ортинська Н. Правовий статус неповнолітніх : теоретико-правове дослідження : дис. ...канд. юр. наук : 12.00.01. Львів. 2017. 524 с. URL: https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1717/dysertaciynarobotanazdobutt_ynaukovogostupenyadoktorayurydychnyhnaukortynskoyinv.pdf (дата звернення : 05.12.2023)
4. Крестовська Н. Ювенальне право України : генезис та сучасний стан : автореф. дис. ... канд. юр. наук : 12.00.01. Одеса. 2008, 42 с.